Bosna i Hercegovina
Federacija Bosne i Hercegovine
Hercegovačko-Neretvanska županija/kanton

OPĆINA PROZOR-RAMA
Služba za razvoj, poduzetništvo, obrt i financije
Odsjek za razvoj, poduzetništvo, obrt, poljoprivredu i turizam
Prozor-Rama, Kralja Tomislava bb, tel./fax.: +387 36 771 912; 771 342; e-mail: poduzetnistvo@prozor-rama.org

INFORMACIJA

O STANJU POLJOPRIVREDE I PROVEDENIM POTICAJNIM MJERAMA NA PODRUČJU

OPĆINE PROZOR-RAMA

Prozor – Rama, travanj 2021.

UVOD

Obzirom na važnost za klime, reljefa, vegetacije, poljoprivrednih površina po vrstama, za poljoprivrednu proizvodnju na određenom lokalitetu, u ovu informaciju smo uključili opise stanja po svim važnim elementima. Također smo dali pregled stanja pojedinih poljoprivrednih oblasti na području općine Prozor – Rama, što je preduvjet da cjelovito sagledavanje i stanja u oblasti poljoprivrede u općini Prozor – Rama, kao i razvojnih mogućnosti u ovoj oblasti.

I. OPĆI PODACI

Područje općine Prozor – Rama (u daljem tekstu, povremeno: Općina), obzirom na svoju veličinu ne čini sasvim homogen prirodni prostor. On se iskazuje tako što se na sasvim malom rastojanju osjeti prisutnost submediterana sa kontinentalnom i planinskom klimom, krajnje divergentne nadmorske visine, živa orografija terena, raznolikost sastava tla i diferencirana uporabna vrijednost zemljišta.
U pogledu zemljopisne slike, sjeverni dijelovi Općine sa svojom klasičnom poljoprivrednom proizvodnjom i njenom skromnom učinkovitosti identični su onima koji dominiraju kontinentalnim krajolicima FBiH. Njeni, istina ne veliki, južni dijelovi imaju elemente izmijenjenog mediterana i na njima se uzgaja vinova loza na manjim površinama. Općina u svim segmentima svoje poljoprivredne strukture odaje sliku dosta nerazvijenog područja, poljoprivredna proizvodnja na gospodarstvima ovih krajeva uvijek je bila niska i ona zaostaje za onom koju ima Zapadna Europa. U svojoj horizontalnoj - sirovinskoj zoni ona je generalno bila loša i nešto je bolja samo u rijetkim primjerima poduzetnika koji svojim odlukama tek nagovještavaju ulazak nešto smjelijih proizvodnih tehnologija. Umjerene orografske i ka tomu dosta blagorodne klimatske karakteristike, daju joj mogućnosti da pred poljoprivredni sektor postavi visoke zadaće, i to na jedan mnogo osmišljeniji i hrabriji način nego što je rađeno.
Općina Prozor-Rama je, uvažavajući važnost poljoprivrede, u svoj aktualni strateški i razvojni dokument - Strategiju razvoja općine Prozor – Rama za period 2011.-2020., poljoprivredu i njen razvoj postavila na značajno mjesto i predvidjela cijeli niz mjera i aktivnosti potrebnih za njen kontinuiran i osmišljen razvoj. Od usvajanja Strategije do danas nastavljene su aktivnosti pokrenute ranijom Strategijom razvoja poljoprivrede u općini Prozor – Rama 2005.-2010., ali i pokrenute nove programske aktivnosti (program edukacije, program subvencije veterinarskih usluga, pružanje savjetodavnih usluga, program malinarstva, program razvoja stočarstava, pomaganje u radu poljoprivrednih udruga, novi programski sadržaji uz Sajam i dr.), čime se nastojalo pridonijeti izraženijem zanimanju stanovništva za odlučnijim bavljenjem poljoprivrednom proizvodnjom.

Poljoprivredno zemljište

Općina Prozor-Rama raspolaže sa oko 47,7 tisuća hektara ukupnih površina i spada među tri najveće općine u HNŽ-u. Kad je u pitanju poljoprivredna proizvodnja, onda se, prema katastarskim podacima, barem formalno može računati na 21,2 tisuće ha, što čini oko 44% ukupne općinske teritorije .
Unutar poljoprivrednog zemljišta, 8,8 tisuća ha ili samo 42 % spada u kategorije obradivog, što ukazuje da se radi o poljoprivrednom ozračju u kojemu sa oko 58 % dominiraju travno-pašnjački proizvodni pokrovi. U obradivom zemljištu opet sa 4,8 tisuća ha ili 54% eksponiraju se livade, tako da za intenzivnu proizvodnju ostaje tek oko četiri tisuće ha, u kojima se nalazi oko 3,8 tisuća ha vrtova i oranica te 238 ha voćnjaka, gdje su uključene površine novih nasada krošnjastog voća te jagodičasto voće, kako je prikazano u tablicama.

Što se vlasništva tiče, oko 15,4 tisuće ha poljoprivrednog zemljišta ili 72,7% pripada obiteljskim gospodarstvima, dok se ostatak od 5,8 tisuća ha ili 27,3 % vodi kao državno vlasništvo.

Tablica 1. Kategorije zemljišta poljoprivrednih površina u općini Prozor - Rama (Bonitetne kategorije)

OPĆINA	I (ha)	II (ha)	III(ha)	IVa/IVb (ha)	V(ha)	VI (ha)	VII(ha)
Prozor /Rama	-	-	-	-/1.206,27	1.509,54	4.736,01	17.315,92

Izvor: Karta uporabne vrijednosti zemljišta na području HNŽ, Studija uporabne vrijednost zemljišta HNŽ/K

Tablica 2. Poljoprivredno zemljište po agrozonama u općini Prozor – Rama

Općina	Agrozona I ha	Agrozona II. ha	Agrozona III. ha	Zona šuma ha	Zona neplodno ha
Prozor/Rama	1.206,27	6.245,55	17.315,92	21.503,78	1.912,77

Izvor: Karta uporabne vrijednosti zemljišta na području HNŽ, Studija uporabne vrijednost zemljišta HNŽ/K

I agrozona–*zemljišta namijenjena isključivo za intenzivnu poljoprivrednu proizvodnju,*
II agrozona–*zemljišta namijenjena za poluintenzivnu poljoprivrednu proizvodnju,*
III agrozona- *zemljišta za ekstenzivnu poljoprivrednu proizvodnju.*
IV zona- *zona šuma i*
V zona - *urbani prostori i površine isključene iz sfere biljne proizvodnje.*

Šume i šumsko zemljište

Šume i šumsko zemljište na teritoriju općine Prozor - Rama prostire se na površini 23.091,00 ha, od čega su u državnom vlasništvu 20.982,00 ha ili 91%, a u privatnom vlasništvu 2.109,00 ha ili 9%. Visoke šume u privatnom vlasništvu su dosta usitnjene po podacima iz katastra. Ima ih samo 10,50 %, dok je postotak izdanačkih šuma u ukupnoj površini jako visok.

Prirodna obilježja općine Prozor-Rama

Klima

Klima u sprezi sa drugim pedogenetskim činiteljima u odlučnoj mjeri određuje poljoprivrednu proizvodnju. Područje općine Prozor – Rama obzirom na svoju veličinu ne čini sasvim homogen prirodni prostor. On se iskazuje tako što se na sasvim malom rastojanju osjeti prisutnost submediterana sa kontinentalnom i planinskom klimom, krajnje divergentne nadmorske visine, raznolikost sastava tla i diferencirana uporabna vrijednost zemljišta.

Odnos godišnjih prosječnih vrijednosti, oborina i temperatura na području Općine ukazuje da je u njoj klima uglavnom semihumidna (polusuha). Praktičan utjecaj na to ima različita visinska raspoređenost ukupnog njenog prostora koja počinje od niskih djelova sa 260 mnv do visokih planina od 2.074 mnv.

Niski dijelovi Općine pod blagotvornim su utjecajem izmijenjene mediteranske klime koja dolinom Neretve i Rame dopire od Mostara i Jablanice, ali sa počecima viših brda i planina ona prelazi u svoje sasvim drugačije kontinentalne oblike.

Reljef

Reljef Općine je vrlo raznovrstan i razuđen, a zastupljeni su brojni njegovi oblici. Nadmorska visina kreće se od 260 m u Ustirami i Gračacu do 2074 m u jugozapadnim planinskim krajevima. U valovitom i razuđenom reljefu Općina je satkana od planinskih visova Vrana (2074 m), Ljubuše (1.797 m), Raduše (1955 m), Baćine (1530 m), Proslapske planine (1268 m), te njihovih pašom bogatih obronaka i polja koja se mahom nalaze na padinama brda ili u blagim kotlinskim podnebljima.

Zajednička karakteristika ovoga područja je znatna heterogenost geomorfoloških mikroelemenata, koji se javljaju u različitim kombinacijama. Na relativno malom prostoru javljaju se gotovo sve moguće kombinacije kraških, glacijalnih, denudacionih i drugih

mikroelemenata reljefa. Posebno su česte različite kraške pojave. Izraženi reljef i strmi nagibi padina praćeni su raširenim i izraženim erozijskim procesima. Hipsometrijski promatrano ovo područje odlikuje se velikim visinskim razlikama između planinskih masiva, visoravni i vrhova, te dubokih dolina i kanjona.

Vegetacija

U dugim procesima obrazovanja, razvitka i očuvanja zemljišta, vegetacija je jedan od presudnih pedogenetskih čimbenika. Znanost ukazuje da je prvotni (primarni) tip vegetacije u BiH bila skoro isključivo šuma, pa ona kao potencijalno prirodna i danas ima najveću ulogu. Sekundarna vegetacija zastupljena je prirodnim travnjacima i pašnjacima, odnosno prirodnim i antropogenim livadama dok tercijernu vegetaciju čine okopavine (oranice, voćnjaci, vinogradi) i utrine. Iza njih kao posljednje, ali ipak dosta zastupljene, slijede antropogene pustinje (površine pod naseljima i infrastrukturom), te napokon ostale zemljišne površine koje također nisu pod vegetacijom kao što su goleti i euridična područja.

Što se općine Prozor-Rama tiče, njena vegetacija koja počinje od spomenutih 260 mnv na obalama Jablaničkog jezera pa do naznačenih planinskih visova, rasčlanjena je od flore srednjih Dinarida do biljnog pokrova izmijenjeno mediteranske populacije.

Krčenjem šumskih ekosistema stvorene su higromezofilne i termomezofilne livade. U višim predjelima od opisanih ima još očuvanih šuma bukve brdskog pojasa i livada, a u predjelima Rumbočko polje – Makljen (1.000 mnv) čiste su šume liščara sa kitnjakom, cerom, ponegdje meduncem, te grabom i bukvom. Sjeverno i više nastupaju mješavine liščara i četinara (klekovine bora), te još dalje čistih subalpskih bukovih šuma (klekovine bukve). Na južnim granicama su manje površine šume bukve i jele bez smrče, te daleko više šume bukve i jele sa smrčom, a na najvišim visinama šume bukve sa fragmentima klekovine bora.

II. STANJE U OBLASTI POLJOPRIVREDE 2020.

1. BILJNA PROIZVODNJA

VOĆARSTVO

Sa svojim ekoklimatom i konfiguracijom zemljišta, općina Prozor-Rama na velikom djelu svog prostora nudi snažne mogućnosti za proizvođače voća. Voćarstvo jest tradicionalna grana proizvodnje ovog područja, a šljiva njegova dominantna kultura. Za nju kao tržišnu voćarsku kulturu umnogome se vežu i oskudni prihodi poljoprivrednih domaćinstava. Danas su vidljive i površine zasađene koštuničavim voćem po modelima suvremenih plantaža.

Prateći mogućnosti voćarske proizvodnje, od 2011. godine opredijelili smo se i na uzgoj bobičastog voća pa tako prema našim procjenama imamo zasađeno oko 30 ha, od čega je dominantna malina sa 75 % zastupljenosti. Uz podršku općine kroz razne projekte sa međunarodnim fondovima i razvojnim agencijama sufinancirano je sa 30-50 % vrijednosti projekta, čime je podignuto 19 ha plantaža bobičastog voća i uključeno 120 proizvođača. Zbog problematike cijene maline na tržištu došlo je do opadanja proizvodnje ove kulture, zbog čega je se Općina odlučila razmotriti poticanje drugih voćarskih kultura. Budući su u to vrijeme šljivici zasađeni šljivom požegačom (bistrica) bili napadnuti virusom šarka koji je doveo do neizlječive bolesti ove sorte šljiva i njihovo ubrzano propadanje, Općina je razradila projekt **„Revitalizacija voćnjaka šljive“** te se opredijelila za potpore sadnji novih, na virus šarke otpornijih sorti šljiva, koje mogu osigurati rentabilnu proizvodnju. To je rezultiralo pojačanim interesom proizvođača tako da je u 2017. godini otpočeo projekt **„Revitalizacija voćnjaka šljive u općini Prozor - Rama“.** U sklopu navedenog projekta za

tri godine, uključeno 320 poljoprivrednih proizvođača i podignuto 59,77 ha šljive. Od strane Općine financiran je sadni materijal, analiza zemlje i savjetodavne usluge.

Tablica 1. Pregled realizacije Projekta **„Revitalizacija voćnjaka šljive“**

Godina	Broj korisnika	Površina ha	Broj sadnica
2017	29	5,65	2825
2018	64	11,95	5875
2019	100	19,41	9707
2020	127	22,76	11380
UKUPNO	**320**	**59,77**	**29787**

Proizvodnja krošnjastog voća

Tablica 2. Površine krošnjastog voća na području općine Prozor – Rama u 2020.

Kultura	Površine u ha 2020.god.			
	Ukupno	Stari nasadi (stanje po katastru)	Novi nasadi (procjena na terenu)	Nasadi podignuti u 2020. godini
Šljiva	304,66	201,80	80,10	22,76
Jabuka	22,01	9,80	12,21	-
Kruška	14,55	10,70	3,85	-
Orah	7,70	6,90	0,80	-
Dunja	0,90	0,90	-	-
Lješnjak	0,50	-	0.50	-
Breskva	0,20	-	0,50	-
Višnja	2,70	-	2,70	-
Trešnja	8,10	7,90	0,20	-
Svega	361,62	238,00	100 ,86	22,76

Izvor: Katastar Općine, evidencija Službe-terenski rad i prijave za poticaje

Proizvodnja ramske šljivovice: Tradicionalni način proizvodnje rakije od šljive primjenjuje se u brojnim kućanstvima koji imaju vlastite šljivike. Dio proizvođača osmislio je vlastita pakiranja i naljepnice, za sada kao poklone za prijatelje i poslovne suradnike. Udruživanje proizvođača i snažniji, zajednički, nastup na tržištu može doprinijeti povećanju prihoda poljoprivrednih proizvođača koji se bave ovom proizvodnjom, ali do sada nije bilo inicijativa od strane proizvođača u tom pravcu. Također je, na sličan način kao proizvodnja šljivovice, otpočela i proizvodnja rakije „viljemovke“ i „jabukovače“. Godine 2020. urod krošnjastog voća bio je prosječan.

Proizvodnja bobičastog voća

Tablica 3. Površine bobičastog voća u općini Prozor – Rama u 2020.

Vrste nasada	Površine u ha		
	Ukupno	Stari nasadi	Nasadi u 2020.godini
Jagoda	1	1	-
Kupina	1	1	-
Malina	4	4	-
Borovnica	5	5	-
Svega	10	10	-

Izvor:Prijava plana proizvodnje, Registar poljoprivrednih proizvođača i terenski rad

Značajnija proizvodnja bobičastog voća i pored dobrih ekoloških uvjeta u općini Prozor-Rama započela je 2005. godine, sukladno tada važećoj Strategiji razvoja poljoprivrede učinila prve korake svoje implementacije u općini Prozor-Rama. Najprije se krenulo s jagodom a poslije i s drugim vrstama, te su se značajno povećavale površine pod bobičastim voćem.
U 2020. godini podizanje novih nasada bobičastog voća nije bilo te je primjetan trend opadanja proizvodnje bobičastog voća.

2. POVRTLARSTVO

Proizvodnja povrća

Tablica 4. Proizvodnja povrća u općini Prozor – Rama u 2020.

Vrsta usjeva		**Površina ha**
Krumpir, merkantilni		110
Mrkva		1
Luk crni		18
Luk bijeli/češnjak		1
Grah	zrno	7
	mahuna	2
Grašak	zrno	4
	mahuna	1
Kupus		21
Kelj		-
Karfiol/cvjetača		-
Paradajz/rajčica		16
Paprika zelena		11
Krastavci		7
Salata, zelena		1
Špinat i blitva		1
Cikla		1
Tikvice		1

Izvor: Terenski rad, prijava plana proizvodnje

Proizvodnja povrća u zatvorenim prostorima

U sklopu projekta „ Ekonomsko osnaživanje socijalno i materijalno ugroženih osoba i mladih osoba kroz proizvodnju povrća u plastenicima “ te na temelju sporazuma između Općine Prozor-Rama i humanitarne organizacije „Muslim Aid“, broj: 01/1-20-676/20 od 11.03.2020. god. i Javnog poziva broj: 01/1-20-1381//20 od 04.06.2020. god kojim su osigurana donatorska sredstva od humanitarne organizacije „MA“ 40%, Općine Prozor-Rama 50% i vlastitog sudjelovanja korisnika 10% , temeljem kojeg dodijeljeno 20 plastenika od 100 m^2. Sadašnja proizvodnja povrća u zatvorenim prostorima u Općini prostire se na skromnih 1,15 ha plasteničkih kapaciteta.

Tablica 5. Plastenička proizvodnja u općini Prozor – Rama u 2020. godini

Vrsta proizvodnje	**Površine u ha**		
	Ukupno	**Stari**	**Podignuti u 2020.godini**
Plastenici	1,15	0,95	0,2

Izvor: Terenski rad

3. RATARSTVO

Žitarice

Tablica 6. Proizvodnja žita u općini Prozor – Rama u 2020.

Vrsta usjeva	Požnjeveno Površina ha
Kukuruz, merkantilni	3
Kukuruz sjemenski	-
Pšenica	1
Ječam	17
Zob	1
Raž	1
Heljda	1

Izvor: Terenski rad, prijave plana proizvodnje i procjene za statistiku

Stočno krmno bilje

Tablica 7. Proizvodnja stočnog krmnog bilja u općini Prozor – Rama u 2020.

Vrsta usjeva		Površina ha
Djetalina	sijeno	-
	sjeme	
Lucerka/ Lucerna	sijeno	-
	sjeme	
Grahorica	sijeno	-
	sjeme	
Stočni grašak		-
Kukuruz – zelena masa		-
Stočna repa - korijen		5
Travno – djetelinske Smjese, sijeno		-
Ostalo krmno bilje		-

Izvor: Terenski rad i procjene za statistiku

Sijeno

Tablica 8. Proizvodnja sijena na livadama i pašnjacima u općini Prozor – Rama u 2020.

Vrsta usjeva	Površina ha
Livade, sijeno	3000
Pašnjaci, sijeno	2400
Sijeno sa usjeva, voćnjaka i slično	160

Izvor: Terenski rad i procjene za statistiku

Aromatično i ljekovito bilje

Tablica 9. Proizvodnja aromatičnog i ljekovitog bilja u općini Prozor – Rama u 2020.

Vrsta usjeva	Površina ha
Ljekov. i aromat. bilje	-

Izvor: Terenski rad

Otkup ljekovitog bilja i šumskih plodova

Na području općine Prozor-Rama tri poduzeća se bave organiziranim otkupom samoniklog ljekovitog bilja i šumskih plodova. Postoje i aktivnosti pojedinačnih sakupljača i manjih otkupljivača koji surađuju sa većim otkupljivačima iz drugih općina.

Tablica 10. Otkupljivači samoniklog ljekovitog bilja i šumskih plodova na području općine Prozor – Rama

Naziv tvrtke	Mjesto
„ŠUMSKI PLOD“ d.o.o.	Prozor - Rama
“NATURALIS” d.o.o.	Prozor – Rama
„ČOLAK COMERCE“ d.o.o.	Prozor - Rama
Pojedinačni otkupljivači	Prozor - Rama

Izvor: Terenski rad

4. ANIMALNA PROIZVODNJA

4.1. Ovčarstvo

Stočarska proizvodnja, posebno uzgoj ovaca, tradicionalna je djelatnost u općini Prozor – Rama. Tijekom 2020. godine se 64 obitelji intenzivno bavilo ovčarstvom sa ukupnim brojem od 12.375 grla. U navedeni broj grla uvrštena su grla iz obiteljskih farmi koje ostvaruju poticaj na proizvodnju i koje imaju više od 50 grla, dok postoje obitelji koje uzgajaju ovce i imaju ispod navedenog broja ovaca. Na općinski Javni poziv za poticaju u 2020. godini prijavilo se 47 malih proizvođača, ukupan broj ovaca i koza 1262 grla, što ukazuje na ukupno 13.637 grla kod 111 poljoprivrednika u ovoj oblasti. Proizvodnja obiteljskih ovčarskih farmi usmjerena je bila u pravcu proizvodnje i plasmana mesa i sira iz mijeha kao autohtonog proizvoda.

4.2. Svinjogojstvo

Na području općine Prozor – Rama postoji jedna farma za proizvodnju tovljenika i prodaju svinjskog mesa u sklopu poduzeća „Galić commerc„ d.o.o. Godišnji kapacitet proizvodnje navedene farme u 2020. godini je 2500 tovljenika.

Tablica 11. Proizvodnja svinjskog mesa na farmama u općini Prozor – Rama u 2020.

Tovljenici/kg	**50-110**	**ukupno**
Kom.	2500	2500

Izvor: *Podaci sa farme po izjavi*

4.3. Govedarstvo - proizvodnja mesa

Na području Općine organiziranom proizvodnjom goveđeg mesa bave se dva poduzeća. „Galić Commerce„ d.o.o., u čijem tovu se krajem godine nalazilo 30 grla krava u sustavu krava – tele i Jelen-Klanac d.o.o. sa 34 grla u sustavu proizvodnje krava-tele, te dva OPG koji uzgajaju do 15 grla. Sa terena su poznati i podatci o dvije nove farme krava u sustavu krava tele, sa po 50 grla, koje još nisu upisane u općinske registre.

4.4. Proizvodnja kravljeg mlijeka

Ukupna proizvodnja kravljeg mlijeka može se procijeniti na temelju poznatih podataka o broju krava i prosječnoj proizvodnji. Poznato je da na području općine ima oko 500 grla koja se koriste za mužnju sa dnevnom proizvodnjom od 9,75 litara po grlu, dolazimo do izračuna da se na području općine Prozor –Rama za 2020 godinu proizvelo ukupno 1 170 000 litara mlijeka. Dio proizvodnje mlijeka koristio se za osobne potrebe, za proizvodnju mliječnih proizvoda i za prodaju na tržnici i otkupljivačima.

4.5. Prerada kravljeg mlijeka

Na području općine Prozor-Rama nalaze se jedan pogona za otkup, proizvodnju i preradu mliječnih proizvoda, dok su dva ranije aktivna pogona prestala sa radom.

Tablica 12. Prerada mlijeka u mini siranama u općini Prozor – Rama u 2020.

Ime Prezime/naziv firme	Mjesto	Kapacitet litara dnevno	Prosječna proizvodnja litara dnevno u 2020	Br. grla u sustavu otkupa prosj. godišnje
„RAMA MILCH“ d.o.o.	Rumboci	500	350	26

Izvor: Po izjavi proizvođača , terenski rad

4.6. Pčelarstvo

Pčelarska proizvodnja na području općine Prozor – Rama u posljednje vrijeme vidljivo se razvija i zauzima svoju veoma značajnu poziciju. Proizvodnjom meda intenzivno se bavi 43. obitelj, sa ukupnim brojem košnica 2061 prema evidenciji Udruge pčelar “Maslačak“

4.7. Proizvodnja ribe

Vodeni resursi bogatstvo su Općine kakvim se mogu podičiti malo koja područja. Rješenje o obavljanju djelatnosti proizvodnje ribe na području općine Prozor – Rama posjeduju:
Ribogojilište „Krupić“ TIP „Dekorativa“ Perići i Kavezni uzgoj ribe „Perići“, vl. Jozo Zadrić.
Proizvođači ribe nisu obvezni dostavljati Općini podatke o proizvodnji, tako da ne posjedujemo njihovu godišnju proizvodnju. Na Ramskom i Jablaničkom jezeru trenutno ne postoji kavezni uzgoj ribe.

5. PODRŠKA RAZVOJU POLJOPRIVREDE U 2020. GODINI

5.1.Poticaj kroz provedbu Programa i Pravilnika Ministarstva poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva F BiH za ostvarivanje novčanih podrški u primarnoj poljoprivrednoj proizvodnji za 2020. godinu

U ovom izvještajnom periodu postupalo se sukladno Programu Vlade Federacije o utrošku proračunskih sredstava za poljoprivrednu proizvodnju na području Federacije BiH, koja će se utrošiti kao potpora, poticaj za poljoprivredne proizvođače koji ispunjavaju propisane uvjete za animalnu i biljnu proizvodnju po Pravilniku za ostvarivanje novčanih potpora u primarnoj poljoprivrednoj proizvodnji. Služba za razvoj, poduzetništvo, obrt i financije Općine Prozor -Rama obavještavala je sve proizvođače da se prijave i podnesu zahtjev sa potrebitom propisanom dokumentacijom te im pružila stručnu potporu i savjet kako bi ostvarili novčanu potporu-poticaj, nakon čega je nadležna komisija resornog Županijskog ministarstva i općine obilazila biljne i animalne proizvođače i utvrđivali potrebite uvjete kao i pružali dodatne savjete na terenu.
Pružena je puna potpora našim poljoprivrednim proizvođačima, udrugama, poljoprivrednim zadrugama u pogledu savjeta, stručnih mišljenja te upoznavanju o zakonskim uvjetima i propisima kao i obrada predmeta, dostava nadležnim institucijama a sve s ciljem potpunog ispunjavanja uvjeta za ostvarivanje novčanih potpora u primarnoj poljoprivrednoj proizvodnji.
Podneseni zahtjevi za ostvarivanje poticaja od strane poljoprivrednih proizvođača, obrađeni od strane Službe i sektora poljoprivrede:

a) Poticaj animalnoj proizvodnji:

Tablica 13. Zaprimljeni zahtjevi po vrstama proizvodnje – općina Prozor – Rama 2020. godina:

VRSTA PROIZVODNJE		Br. zahtjeva	Br.grla/br.košnica
Animalna proizvodnja	Uzgoj rasplodne stoke (ovce i koze)	64	12 375
	Uzgoj sustav krava-tele	3 (5)	64 (164)
SVEGA		67	-

Gore navedeni zahtjevi su obrađivani kroz više faza realizacije:

1.U propisanom roku podnošenje zahtjeva na odgovarajućem obrascu -prijava proizvodnje.
2.Podjela obrazaca o brojnom stanju iz registra životinja koji vodi Federalni agromediteranski zavod
3. Obilazak nadležne komisije i utvrđivanje propisanih uvjeta,
4. Kompletiranje predmeta i dostavljanje županijskom resornom ministarstvu na daljnju obradu.

Služba je u ovom periodu skupa sa Savjetodavnom službom županijskog nadležnog ministarstva obišla sve vlasnike koji su prijavili za ostvarivanje federalnih poticaja. U 2020. godini ostvarivali su se poticaji za dva modela za koji su doneseni i objavljeni Pravilnici i predviđen poticaj Programom nadležnog ministarstva:

- Po modelu poticaj proizvodnji
- Po modelu ostalih vrsta novčanih potpora u poljoprivredi

b) Poticaj jesenskoj sjetvi:

Sukladno javnom pozivu općine Prozor-Rama i Federalnog ministarstva poljoprivrede, program pokretanja proizvodnje, poticanje jesenske ili proljetne sjetve i slične mjere koje nisu obuhvaćene ostalim modelima te mjere zemljišne politike općina Prozor-Rama zaprimila je 37 zahtjeva:

-2 zahtjeva nisu ispunjavala uvjete

Tablica 14. Vrijednosti potpore

PROGRAMI POKRETANJA PROIZVODNJE, POTICANJA JESENSKE ILI PROLJETNE SJETVE I SLIČNE MJERE KOJE NISU OBUHVAĆENE OSTALIM MODELIMA TE MJERE ZEMLJIŠNE POLITIKE					
Šifra	***Upisati naziv programa/mjere***	**Pregled troškova programa/mjere**			
		Odobrena vrijednost programa/ mjere u KM	**Iznos učešća kantona KM**	**Iznos učešća općine/ grada KM**	**Iznos učešća podrške FMPVŠ KM**
8.1.	Proljetna sjetva	25.004,18	-	5.000,84	20.003,34
8.2.	Jesenska sjetva	-	-	-	-
8.3.	Pokretanje proizvodnje	-	-	-	-
8.4.	Mjere zemljišne politike	-	-	-	-
	Ukupan trošak programa/mjere	25.004,18	-	5.000,84	20.003,34

5.2. Poticaj kroz provedbu Naputka o načinu uvjetima za ostvarenje potpora u primarnoj poljoprivrednoj proizvodnji i prehrambeno-prerađivačkoj proizvodnji HNŽ.

Provedba naputka o načinu i uvjetima za ostvarenje potpora u primarnoj poljoprivrednoj proizvodnji i prehrambeno-prerađivačkoj proizvodnji HNŽ broj: 11-03-26-639/20 od 11.5.2020.god., općina Prozor-Rama zaprimila je prijave za izlazak na teren:

Biljna proizvodnja 159:

a) Podizanje novih nasada šljiva- 97 zahtjeva
b) Poticaj na proizvodnja malina -5 zahtjeva
c) Proizvodnja novih nasada oraha -2 zahtjeva
d) Proizvodnja ramskog bijelog luka- 2 zahtjeva
e) Proizvodnja šljive stari nasada – 26
f) Investicijska ulaganja u poljoprivredi- 3 zahtjeva
g) Proizvodnja crvenog luka- 2 zahtjeva

h) Zahtjevi čija je proizvodnja na području naše općine a prebivalište im u drugim općinama, 5 zahtjeva.
Uvidom na terenu od strane ovlaštene komisije, 144 poljoprivredna proizvođača su ispunili propisane uvjete, sačinjen je zapisnik i spremljeni na daljnju obradu, 15 zahtjeva nije ispunjavalo uvjete spomenutog naputka.

Animalna proizvodnja:
Oprašivači poljoprivrednih kultura-pčelarstvo
Po županijskom naputku o načinu i uvjetima za ostvarivanje potpore u primarnoj poljoprivrednoj proizvodnji i prehrambeno-prerađivačkoj proizvodnji za 2020. godinu, klijenti ostvaruju novčanu potporu na temelju podnesenog zahtjeva općinskoj službi. Potpora se može ostvarit za minimalno 20 te maksimalno 100 aktivnih pčelinjih društava.
Potpora za ovu vrstu proizvodnje iznosila je 7,00 KM po košnici.
Služba je zaprimila 43 zahtjeva za izlazak na teren. Po zapisnicima utvrđeno je da se kod 43 klijenta nalazi ukupno 2061 košnica. Nakon obilaska terena i sačinjenih zapisnika klijenti su prosjedili dokumentaciju Županijskom Ministarstvu poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede. Ukupan iznos isplaćen za ovu vrstu potpore 14.427,00 KM.
Potpora hranidbe u ovčarstvu i kozarstvu
Pravo na novčanu podršku za hranidbu u ovčarstvu i kozarstvu imali su klijenti koji su dostavili zahtjev za federalnu novčanu podršku za uzgoj rasplodne stoke-ovce i koze u 2020. godini i da mu je MPŠiV HNŽ sačinilo obračun novčane podrške i isti dostavilo FMPVŠ.
Udio podrške za hranidbu iznosi do 20 % od ukupno obračunatog iznosa federalne novčane podrške. Po ovom pitanju svi proizvođači su obavješteni, pripremljeni obrasci- zahtjevi te istima pružena podrška u popunjavanju Za ovu vrstu potpore apliciralo je 64 poljoprivredna proizvođača, sa ukupnim iznosom isplate 35.256,00 KM.
Potpora hranidbe u uzgoju goveda u sustavu krava-tele
Pravo na novčanu podršku za hranidbu u uzgoju goveda u sustavu krava-tele imali su klijenti koji su dostavili zahtjev za federalnu novčanu podršku za Uzgoj goveda u sustavu krava-tele u 2020 godini i da mu je MPŠiV HNŽ sačinilo obračun novčane podrške i isti dostavilo FMPVŠ. Udio podrške za ovu vrstu proizvodnje iznosio je 84 KM po grlu.Za ovu vrstu potpore aplicirala su 3 proizvođača, ukupan iznos isplaćen 5.376,00 KM.

5.3.Poticaj kroz provedbu Programa poticaja poljoprivredi i ruralnom razvoju Općine Prozor-Rama

Temeljem Programa utroška sredstava za razvoj poljoprivrede sa kriterijima raspodjele i javnog poziva za prikupljanje zahtjeva za odabir korisnika za poticaj poljoprivrednoj proizvodnji na području općine Prozor–Rama za 2020. godinu, poticano je slijedeće:

1. Proizvodnja ramskog bijelog luka-češnjaka, 1.500,00 KM/ha,
2.Voćarska proizvodnja –podizanje novih nasada šljive, Projekt revitalizacije voćnjaka (sadni materijal, analiza zemlje i savjetodavne usluge),
3. Ratarska proizvodnja (pšenica, raž, ječam, heljda, zob, kukuruz i dr.), 500,00 KM/ha,
4. Potpora proizvodnji kravljeg mlijeka, 0,10 KM/l,
5. Potpora uzgoju muznih krava, i sustav krava tele, 120,00 KM/grlo,
6. Subvencija za kapitalna ulaganja i ruralni razvoj, po poslovnom planu i ulaganju,
7. Podrška poljoprivrednim udrugama,
8. Potpora pojedinačnim projektima poljoprivrednika,
9. Ovčarska i kozarska proizvodnja koji su u sustavu federalnog poticaja, 5 KM/ rasplodno grlo,

10. Ovčarska i kozarska proizvodnja koji nisu u sustavu federalnog poticaja, 10 KM/ grlo-osnovno stado,
11. Obuka i edukacije poljoprivrednih proizvođača,
12. Sudjelovanje u projektima fondova i većih razina vlasti.

Nakon obrade pristiglih prijava, izvršeni su poticaji po ukupno 646 zahtjeva, i to kako slijedi:

Potpora biljnoj proizvodnji

Proizvodnja ramskog bijelog luka-češnjaka

Zaprimljeno 12 zahtjeva koji su obrađeni u izvještajnom periodu, od kojih 1 nije ispunjavao propisane uvjete.
- Ukupan površina nasada bijelog luka za poticaj: 1,75 ha

Ukupno isplaćeno poticaja za ovu proizvodnju: 2.625,00 KM.

Voćarska proizvodnja

Podizanje novih nasada šljive, jesenska sadnja 2020 -Projekt revitalizacija voćnjaka:

Općina je odobrila 127. zahtjeva poljoprivrednih proizvođača za nabavku sadnica šljive za jesensku sadnju, sa najviše do 0,2 ha površine za sadnju. Podijeljeno je 11.380 sadnica a ukupna površina zasađena 22,76 ha. Od strane Općine financiran je sadni materijal, savjetodavne usluge. Obrada zahtjeva za županijske poticaje će biti u 2021. godini jer sukladno naputku jesenska sadnja pripada za poticaje naredne godine.

Ratarska proizvodnja (pšenica, raž, ječam, heljda, zob, kukuruz i dr.)
- Broj zahtjeva koji ispunjavaju uvjete: 29.
- Ukupan površina nasada: 23,57 ha
- Ukupno za isplatu poticaja: 11.758,00 KM.

Potpora plasteničkoj proizvodnji;

U sklopu projekta „ Ekonomsko osnaživanje socijalno i materijalno ugroženih osoba i mladih osoba kroz proizvodnju povrća u plastenicima “ te na temelju sporazuma između Općine Prozor-Rama i humanitarne organizacije „Muslim Aid“, broj: 01/1-20-676/20 od 11.03.2020. god. i Javnog poziva broj: 01/1-20-1381//20 od 4.6.2020. god kojim su osigurana donatorska sredstva od humanitarne organizacije „MA“ 40%, Općine Prozor-Rama 50% i vlastitog sudjelovanja korisnika 10% , te dodijeljeno 20 plastenika od 100 m^2 , ukupno 2.000 $m^{2.}$
Sadašnja proizvodnja povrća u zatvorenim prostorima u Općini prostire se na skromnih 1,15 ha plasteničkih kapaciteta.

Potpora animalnoj proizvodnji

Potporu proizvodnji kravljeg mlijeka

Korisnici sredstava ovog javnog poziva mogu bit fizičke i pravne osobe (OPG, poduzeća i obrti) sa sjedištem u općini Prozor-Rama koji ostvaruju stočarsku proizvodnju kravljeg mlijeka i koji su isporučili otkupljivačima-prerađivačima.
Sredstva za potporu proizvodnji kravljeg mlijeka dodjeljivala su se proizvođačima mlijeka na području općine Prozor-Rama koji su ispunili uvjete za federalni poticaj. Općina Prozor-Rama poticala je ovu vrstu proizvodnje 0,10 KM po litru, najviše do 500 KM po prijavitelju/mjesec.
Za IV. kvartal 2019. godinu i za I.,II., i III., kvartal 2020. godinu, i izvještajnom periodu obrađeno je ukupno 4 zahtjeva. Za ovu vrstu potpore uplaćeno je za 125 900 litara. u 2020. godini. Za ovu vrstu potpore uplaćeno je 6.000,00 KM.

Potpora uzgoju muznih krava i uzgoj sustav krava tele

Sredstva za potporu uzgoja muznih krava i uzgoj sustav krava tele, dodjeljivala su se svima proizvođačima mlijeka na području općine Prozor –Rama, i koji vrše proizvodnju govođeg mesa u sustavu krava tele u visini od 120,00 KM godišnje po grlu.

Za ovu vrstu potpore služba je zaprimila 249 zahtjeva. Nakon terenskog rada i obilaska stočara utvrđeno je da kod podnositelja zahtjeva nalazi ukupno 579 muznih grla i grla u sustavu krava tele. Iznos isplaćen za ovu vrstu potpore je 69.480,00 KM

Osnovno stado ovaca iznad 50 i koza iznad 25 grla (poljoprivrednici koji ostvaruju federalni poticaj)

Sredstva za ovu vrstu potpore iznosila su 5 KM po grlu, poljoprivrednim proizvođačima koji ostvaruju federalni poticaj, a kao dokaz uz zahtjev prilože zapisnik županijske komisije. Zaprimljeno 63 zahtjeva. Ukupan broj ovaca i koza 5561 grlo. Za ovu vrstu potpore ukupno uplaćeno 27.805,00 KM.

Osnovno stado ovaca ispod 50 i koza ispod 25 grla (poljoprivrednici koji ne ostvaruju federalne poticaje).

Sredstva za ovu vrstu potpore iznosila su 10,00 KM po grlu osnovnog stada na osnovu podnesenog zahtjeva, utvrđenog stanja na terenu i zapisnika službe. Zaprimljeno 47 zahtjeva, ukupan broj ovaca i koza 1262 grla. Za ovu vrstu potpore ukupno uplaćeno 12.620,00 KM.

6. PROJEKT HELP: PODRŠKA SOCIO-EKONOMSKOJ STABILNOSTI

Općina Prozor-Rama je krajem 2019. godine s njemačkom organizacijom Help – Hilfe zur Selbsthilfe, potpisala Ugovor o suradnji kojim je utvrđena namjera zajedničke provedbe projekta koji će rezultirati za donacije u razvoju samozapošljavanja kroz male projekte. Općina se obvezala uplatiti financijsko učešće u visini od 40 %, Help-Hilfe 45 %, predviđeno je i sudjelovanje korisnika i to u iznosu od 15% od ukupne vrijednosti projekta koji se odnosi na svakog od njih. Potencijalni korisnici su sve nezaposlene osobe iz socijalno ugroženih kategorija stanovništva sa zdravim poslovnim idejama za započinjanje ili razvoj samostalnih poslovnih aktivnosti u sektorima poljoprivrede, obrta, usluga i turizma.

Odobrena pomoć je distribuirana u 2020. godini za 21 korisnika, isključivo u vidu materijalno-tehničkih sredstava potrebnih za djelatnost, bez gotovinskih isplata.

Prosječan iznos individualne donacije određen je u protuvrijednosti od oko 2.000 EUR. Svaki korisnik je bio obavezi uplatiti 15 % od ukupnog iznosa svog projekta, registrirati svoju djelatnost (minimalno poljoprivredno gospodarstvo) i obaviti 10 sati društveno-korisnog rada za lokalnu zajednicu. Help je sa 4.000 € sufinancirao i jedan projekt koji može biti od zajedničkog interesa svim korisnicima, te je nabavljao postrojenje za proizvodnju

7. SUBVENCIJA ZA KAPITALNA ULAGANJA I RURALNI RAZVOJ

Sredstva za subvencioniranje za kapitalna ulaganja i ruralni razvoj realizirana su kao novčana potpora po pojedinačnim zahtjevima i poslovnom planu za ulaganja: Investicije u poljoprivredno gospodarstvo-objekte, investicije u poljoprivredne strojeve za biljnu i stočarsku proizvodnju, nabavka osnovnog stada i proširenje stada, ostala ulaganja u poljoprivredu.

Za ovu vrstu potpore podržano 28 projekata pojedinačnih poljoprivrednika u ukupnoj vrijednosti 67.500,00 KM. Sa svima je potpisan ugovor i regulirane međusobne obveze.

8. POMOĆ POLJOPRIVREDNIM UDRUGAMA

Poznajući značaj udruživanja poljoprivrednih proizvođača u udruge kako bi lakše ostvarili svoj cilj u proizvodnji i plasmanu proizvoda. Općina je pružala svaku pomoć registriranim poljoprivrednim udrugama kroz: financijsku potporu, pomoć pri kandidiranja određenih aplikacijskih programa, stručnu pomoć i povezivanje sa višim institucijama vlasti. Preko Ekološke udruge „EKO PLOD“ vršena je realizacija projekta Revitalizacija voćnjaka šljive i savjetodavnih usluga. Potpomognuto je sudjelovanje udruga na domaćem sajmu kao i drugim sajmovima na kojim su sudjelovali.

9. ODOBRENJA ZA RAD POLJOPRIVREDNIH DJELATNOSTI I UPIS U REGISTAR POLJOPRIVREDNIH GOSPODARSTAVA I REGISTAR KLIJENATA

-Na području općine Prozor-Rama posjeduje Rješenje-odobrenje za rad 44 poljoprivredne djelatnosti od čega 38 osnovno zanimanje i 6 dopunsko zanimanje.
-U registar poljoprivrednih gospodarstava i registar klijenata u 2020. godini, upisano je 82 poljoprivrednih gospodarstava, pa je ukupno u RPG i RK upisano 790 obiteljskih gospodarstava i klijenata do kraja 2020. godine.
Svim poljoprivrednim proizvođačima koji su vršili promjene u RPG i RK pružena je pomoć prilikom popunjavanja obrazaca i drugom a njih je u 2020. godini bilo ukupno 303 koji su redovito prijavili promjene za tekuću godinu.
-U Registra pčelara i pčelinjaka koji je otpočeo sa upisom u 2019. godini, upisano je u 2020. godini 10 novih pčelara, a ukupno 54 pčelara i pčelinjaka.

10. EVIDENTIRANJE POLJOPRIVREDNOG ZEMLJIŠTA

Na temelju članka 128. stavak 2. Zakona o poljoprivrednom zemljištu ("Službene novine Federacije BiH", broj 52/09), Zakona o poljoprivrednom zemljištu HNŽ („Narodne novine HNŽ“ broj: 8/13) i Pravilnika o sadržaju i obliku obrazaca i načinu vođenja evidencije o poljoprivrednom zemljištu, ova služba vodila je evidenciju u obliku godišnjeg stanja prema dobivenim podacima iz katastra Općine i CZ, o obradivom i neobradivom poljoprivrednom zemljištu po katastarskim kulturama i klasama, o miniranim površinama te iste dostavljali nadležnom Ministarstvu poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede HNŽ.
Na obrascu br. 6. koji je poslan u Ministarstvo poljoprivrede,šumarstva i vodoprivrede HNŽ postoje podaci o ukupnoj miniranosti šumskog i poljoprivrednog zemljišta i ona iznosi 1551 ha. U 2020. godini je vršeno demininiranje šumskog i poljoprivrednog zemljišta u površini 14,00 ha, prema podatcima CZ Prozor-Rama.

11. OKRUGLI STOL NA TEMU POLJOPRIVREDE

Općina Prozor-Rama u 2020. godini organizirala je okrugli stol i stručna predavanja iz sektora poljoprivrede na temu „PLASTENIČKA PROIZVODNJA“

12. SAJAM POLJOPRIVREDE, PREHRANE I TURIZMA “DANI ŠLJIVE”

Petnaesti Sajam poljoprivrede, prehrane i turizma pod nazivom “DANI ŠLJIVE” nije održan u 2020. godini zbog pandemije Corona virus, COVID 2019.

13. STATISTIČKA IZVJEŠĆA, ISTRAŽIVANJA I PLANOVI IZ POLJOPRIVREDE

Služba je u izvještajnom periodu obradila i proslijedila nadležnim institucijama slijedeća statistička izvješća:
Ministarstvu poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede HNŽ Mostar:
- Plan proljetne i jesen je sjetve za područje općine Prozor-Rama za 2020. godinu
- Izvješće o realizaciji proljetne i jesenje sjetve u 2020.godini na području općine Prozor-Rama
- Izvješće o ostvarenim prinosima voća
- Izvješće o berbi strnih žita i berbi kukuruza u 2020. god.
- Podaci o stanju biljne proizvodnje za 2019. godinu
- Dostava podataka za zeleno izvješće

Federalnom zavodu za statistiku, Služba za statistiku HNŽ, Mostar :

- Izvješće o godišnjem obračunu bruto vrijednosti proizvodnje i dodatne vrijednosti poljoprivrede privatnog sektora, poljoprivrednih gospodarstava za općinu Prozor- Rama za 2019.godinu
- Plan proljetne i jesenje sjetve za 2020.godinu za područje općine Prozor-Rama
- Izvješće o realizaciji proljetne i jesenje sjetve u 2020.godini na području općine Prozor-Rama
- Procjena brojnog stanja stoke i stočne proizvodnje za 2020. godinu, procjena se utvrđivala terenskim radom i radom u uredu
- Izvješće o ostvarenim prinosima/prirodima ranih usjeva i voća u 2020. godini
- Izvješće o ostvarenim prinosima/prirodima kasnih usjeva i voća u 2020. godini

Vanjskotrgovinska komora BiH

- Program i plan realizacije Sajma za upis u Registar sajmova BiH, kalendar sajmova Vanjsko trgovinske komore BiH.

ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Strategijom razvoja općine Prozor – Rama 2011.-2020. (mjere i aktivnosti produžene i za 2021. godinu) poljoprivredna proizvodnja postavljena je na mjesto od posebnog značenja za ovu Općinu, i to u sklopu Sektorskog plana ekonomskog razvoja, Program 2. - Program ruralnog razvoja i razvoja poljoprivredne proizvodnje. U novoj Strategiji 2021-2027, čija izrada je pokrenuta Odlukom Općinskog vijeća Prozor – Rama od 27.1.2021. definirat će se novi programi, projekti i mjere koji će dati nove smjernice razvoja poljoprivrede i ruralnog razvoja. Godišnje se usvaja Program utroška proračunskih sredstava namijenjenih poljoprivredi, te se Općinskom vijeću podnosi izvješće o stanju poljoprivrede i provedenim poticajnim mjerama.

Mjere i aktivnosti koje se provode u oblasti poljoprivrede, počevši od federalnih i županijskih potpora do nabrojanih općinskih, rezultiraju određenim pozitivnim efektima. Međutim, sve to nije dovoljno. Poljoprivredne površine su dobrim dijelom zapuštene, ne obrađuju se i ne donose potrebne efekte u smislu stvaranja nove vrijednosti i zapošljavanja lokalnih obitelji.

Važno je napomenuti da Bosna i Hercegovina nije korisnik sredstava IPARD ili sličnog pretpristupnog fonda Europske unije, iako su sve susjedne zemlje bile ili jesu sada korisnik tog fonda koji raspolaže velikim kvalitetnim sredstvima, što nepovoljno utječe na mogućnosti kvalitetnijeg razvoja poljoprivrede.

Izravna općinska proračunska sredstva namijenjena poljoprivredi su značajna i povećavaju se svake godine. Uglavnom su kreirana tako da se vezuju uz rezultate poljoprivredne proizvodnje ili uz obrađene površine. U 2020. godini proračunska stavka: poticaji za razvoj poljoprivrede, izvršena je u iznosu od 403.586,00 KM.

Općina Prozor – Rama može u daljem radu na potporama poljoprivredi više poraditi na povezivanju turističkog i poljoprivrednog sektora, dati potporu udruživanju poljoprivrednika, edukacijama i slično, uz nastavak suradnje sa domaćim i međunarodnim organizacijama i fondovima iz oblasti poljoprivrede.

Također je značajno nastaviti sa dobrom suradnjom sa domaćim i inozemnim organizacijama i fondovima kako bi se iz tih izvora koristila raspoloživa sredstva i u svijetu dostignuta znanja iz oblasti poljoprivredne proizvodnje.

Šef Službe
Josip Juričić, dipl.oec.